

Єднання
заради дії

fama
custom research agency

УЖГОРОДСЬКА ГРОМАДА

Дослідження локальних політик і програм:
ЯК ВПО ДОЛУЧЕНІ ДО ЖИТТЯ ГРОМАД?

ПРОФІЛЬ РЕСПОНДЕНТІВ

Заступник Ужгородського міського голови.

Основна відповідальність — економічний напрямок, робота центру надання адміністративних послуг і юридичне управління. З початком повномасштабного вторгнення заступник очолив також гуманітарний напрямок (зокрема розподіл гуманітарної допомоги) та ініціював створення відділу з релокації бізнесів.

Директор Ужгородського міського центру соціальних служб департаменту соціальної політики Ужгородської міської ради.

Центр опікується питаннями надання соціальних послуг сім'ям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема ВПО.

МІСЦЕВІ ЦІЛЬОВІ ПРОГРАМИ ТА ІНШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

За інформацією, наданою інтерв'юерами, загалом в Ужгородській громаді зафіксовано 4 місцеві цільові програми. Жодна з них не була призупинена. З чотирьох програм одна націлена суто на ВПО: програма соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб діє у громаді з 2022 року. Минулоріч з місцевого бюджету м. Ужгорода було виділено 12 млн грн. Наразі обсяг фінансування зменшено, а вік осіб, які можуть скористатися послугами, обмежено до 18 років.

Інших нормативно-правових актів, що стосуються ВПО, у громаді немає.

Станом на лютий 2023 року в м. Ужгород офіційно зареєстровано 28 000 ВПО. Загалом упродовж 2022 року в Центрі соціальних служб обслуговували 16 348 внутрішньо переміщених осіб. Як зазначають працівники центру, переважно за послугами звертаються жінки. Щодо кількості обслуговування місцевих громадян статистика не велася.

Дізнатися про можливості соціальних програм внутрішньо переміщені особи можуть на офіційному сайті Ужгородської міської ради, в соціальній мережі Facebook на сторінці Ужгородської міської ради, а також у газеті «Ужгород». Працівники міськради зазначають, що водночас вони інформують людей через мережу громадських партнерських організацій, з якими укладено домовленості про співпрацю.

Інформаційна довідка

Протягом 2022 року Ужгородська міська рада допомогла ~100 тис внутрішньо переміщених осіб. Консультаційну допомогу за період воєнного стану отримали 16 327 осіб; 21 сім'ї надали послуги з оформлення документів для встановлення статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій.

Опис місцевих цільових програм громади, названих учасниками інтерв'ю

Назва програми/ Короткий опис	Чи діє наразі	Обсяг фінансування на 2023 рік, тис грн	Зміни в фінансуванні ¹
<p>Програма посилення соціального захисту громадян міста «Добра справа»</p> <p>Надання матеріальної допомоги на лікування; надання одноразової матеріальної допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців; компенсація покриття витрат на комунальні послуги</p>	Так	5 270	Без змін
<p>Програма додаткових гарантій соціального захисту мешканців Ужгородської міської територіальної громади</p> <p>Забезпечення додаткових соціальних гарантій особам з інвалідністю, безробітним, пільговикам; забезпечення фінансування видатків у сфері соціального захисту населення міста.</p>	Так	Дані відсутні	Дані відсутні
<p>Програму підтримки сімей загиблих та померлих захисників України</p> <p>Надання одноразової матеріальної допомоги представникам сім'ї загиблого/померлого Захисника України; надання щомісячної допомоги в розмірі покриття витрат на житлово-комунальні послуги членам сім'ї загиблого/померлого Захисника України; надання щомісячної допомоги як доповнення до пенсії дітям до 18 років; надання одноразової матеріальної допомоги до Дня Захисників і Захисниць України; відшкодування витрат на поховання загиблого/померлого захисника України.</p>	Так	Дані відсутні	Дані відсутні
<p>Програма соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб</p> <p>Закупівля продуктивних наборів, засобів гігієни, оплата послуг харчування, прання; компенсація ритуальних послуг для поховання ВПО.</p>	Так	Дані відсутні	Зменшено

¹ За оцінкою інтерв'юєрів

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВПО

Дискримінації внутрішньо переміщених осіб в контексті отримання соціальних послуг, за оцінкою респондентів, не зафіксовано. Працівники ОМС зазначають, що переселенці не користуються програмами для місцевих мешканців, а отримують допомогу в межах програми, націленої на ВПО.

Учасники інтерв'ю називали такі послуги у громаді, за якими переселенці зверталися: консультаційна та юридична допомога, психологічне діагностування, допомога у працевлаштуванні, послуги сприяння в оформленні документів, встановлення статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій. Посадовці зазначають, що найбільш затребуваними серед ВПО послугами у громаді є забезпечення тимчасовим житлом або сприяння у його пошуку, а також отримання натуральної допомоги у вигляді продуктів харчування, засобів гігієни, одягу.

На думку учасників дослідження, переселенцям надають усі необхідні послуги та враховують їхні потреби. Один із респондентів зауважив, що ВПО можуть звертатися з потребами до депутатів, і їх прохання враховують під час розгляду на депутатських комісіях.

Працівники ОМС зазначають, що на початку повномасштабного вторгнення реагували на потреби спонтанно: намагалися організувати допомогу тоді, коли фіксували якісь проблеми. Зазвичай вони були пов'язані з житлом і гуманітарною допомогою. Наразі ж самоврядування замислюється над розробкою стратегії допомоги переселенцям, зокрема комплексної програми, що замінить точкове реагування на запити ВПО. Вважають, що фокус із гуманітарної допомоги потрібно змістити на сприяння працевлаштуванню переселенців.

” «Я думаю, що тут уже потрібно буде не так фінансування, як програма. Не давати вже людям рибу, а давати вудочку певну, тобто знаходити можливість для їх працевлаштування. Ми, в принципі, минулого року без програм знаходили можливість, тобто ми на наших ресурсах брали інформацію про необхідність у працівниках, виставляли на нашому ресурсі, щоби полегшити внутрішньо переміщеним особам комунікацію з центром зайнятості (...) Більш глобально треба підходити, тому що людина, яка вже рік прожила тут, можливо, вже лишиться на все життя, тобто їй вже потрібно якимось у середовище входити вже як повноцінний житель міста», — говорить (дослівно) заступник Ужгородського міського голови. ”

Зазначають, що перешкод як таких в отриманні ВПО послуг у громаді немає, їх радше називають складнощами, обумовленими недостатнім фінансуванням і браком ресурсів.

Перешкода	Опис перешкоди
Відсутність реєстрації переселенця як ВПО у громаді	Для отримання допомоги від громади переселенець повинен мати довідку ВПО.
Відсутність зареєстрованого місця проживання у громаді	Перешкоду не зафіксовано.
Інфраструктурні перешкоди (головним чином — пересування містом)	Про перешкоду в інтерв'ю не йшлося.

Серед додаткових складнощів для ВПО, обумовлених недостатнім фінансуванням і браком ресурсів в громаді, респонденти назвали:

- Недостатню кількість житлових приміщень для поселення ВПО. В Ужгороді бракує місць для розселення ВПО. Наразі ремонтують 2 житлових приміщення, де розмістять ВПО (замість освітніх закладів, у яких переселенці проживають на даний момент).
- Зменшення кількості гуманітарної допомоги від донорів. У зв'язку зі зменшенням гуманітарної допомоги з-за кордону гуманітарний штаб вимушений також зменшити й обсяги видачі продуктів та інших засобів для ВПО.
- Обмеження щодо отримання допомоги за місцем юридичної реєстрації. Рішенням Кабінету міністрів було обмежено перелік територій, на яких ведуться активні бойові дії, тож не всі переселенці можуть отримувати матеріальну допомогу.

НАЯВНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ПРАКТИКИ ВКЛЮЧЕННЯ ВПО ДО УЧАСТІ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Учасники дослідження називали такі форми залучення до самоврядування:

- **Координаційна рада з питань внутрішньо переміщених осіб.** До неї залучені: представники місцевих організацій, які займаються питаннями ВПО, представники організацій, створених ВПО, та представники депутатського корпусу. Орган покликаний покращити комунікацію між депутатським корпусом і внутрішньо переміщеними особами, а також залучити ВПО до прийняття рішень у громаді. До Координаційної ради входять 15 чоловіків і 18 жінок.

Учасники дослідження в якості прикладу інших форм залучення переселенців до самоврядування, зазначали також **працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.** За словами заступника міського голови, Ужгород став одним із перших міст, які влаштували переселенців на роботу в органи місцевого самоврядування. Так, спеціаліст із Мар'їнки (Донецька область) став працівником Центру надання адміністративних послуг у перші місяці повномасштабного вторгнення. Однак, варто зазначити, що працевлаштування в органах місцевого самоврядування не дає ВПО можливості брати участь у ньому та використовувати інструменти локальної демократії.

Для залучення внутрішньо-переміщених осіб у місцеве самоврядування один із респондентів пропонує співпрацювати з громадськими організаціями: як місцевими, так і створеними ВПО, адже вони об'єднують у собі ідею багатьох людей і можуть її чітко сформулювати.

Висновок за результатом аналізу місцевих НПА:

Громада	Ужгородська
Всього проаналізовано місцевих НПА	12
Кількість НПА, які потребують змін	9
Статут	6
Кількість програм і рішень, що стосуються виключно ВПО	2
Програми соціального захисту окремих категорій громадян	3
Кількість програм і рішень, що містять заходи, спрямовані на допомогу дітям ВПО	1

Згідно зі Статутом територіальної громади міста Ужгорода, затвердженим рішенням Ужгородської міської ради від 11.04.2014 [№1268](#), територіальну громаду м. Ужгорода складають жителі, об'єднані **постійним проживанням** у межах м. Ужгорода, що є самостійною адміністративно-територіальною одиницею.

Одним із напрямків Програми додаткових гарантій соціального захисту громадян на 2020-2022 роки, затвердженої рішенням Ужгородської міської ради від 14.11.2019 [№1726](#), визначено підтримку осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції та стали на облік в м. Ужгороді. Враховуючи, що АТО завешено, таке формулювання є некоректним.

[Порядок](#) надання матеріальної допомоги громадянам, які потребують соціальної підтримки, передбачає надання внутрішньо переміщеним особам матеріальної допомоги один раз на рік за особистим зверненням. Водночас цим порядком передбачено, що за наслідками розгляду звернення про надання одноразової матеріальної допомоги особі може бути відмовлено в разі відсутності в неї **зареєстрованого місця проживання** в м. Ужгород.

Метою Програми посилення соціального захисту громадян міста «Добра справа» на 2021-2023 роки, затвердженої рішенням міської ради від 01.07.2021 [№239](#), є надання матеріальної допомоги **громадянам міста**, які опинилися у скрутному становищі, та інших виплат громадянам, які потребують соціальної підтримки. ВПО не можуть скористатися Програмою, адже [Порядком](#) надання матеріальної допомоги особам, які потребують соціальної підтримки, передбачено, що заявник має надати ксерокопію документа, що засвідчує адресу його місця **реєстрації в м. Ужгород**.

Успішні практики

Протягом 2022 року діяла [Програма](#) соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2022 рік, обсяг фінансування якої був суттєво збільшений за цей період.

Наприкінці 2022 року рішенням міської ради від 22.12.2022 [№1062](#) була затверджена Програма соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023-2025 роки.

Діти з-поміж внутрішньо переміщених осіб та діти, які мають статус дитини, що постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, забезпечені безкоштовним харчуванням у закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Рекомендації:

1. З метою реалізації жителями територіальної громади м. Ужгорода, в тому числі внутрішньо переміщеними особами, які перебувають на обліку в територіальній громаді м. Ужгорода, права на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні внести відповідні зміни до Статуту територіальної громади міста Ужгорода та відповідних додатків до нього.
2. З метою усунення перешкод для отримання пільг і допомог окремими категоріями населення, в тому числі особами, які перебувають на обліку в територіальній громаді міста Ужгород як внутрішньо переміщені особи, внести зміни до місцевих цільових програм і нормативно-правових актів, що визначають порядок надання пільг і допомог окремим категоріям населення територіальної громади.

Правове обґрунтування

Стаття 33 Конституції України. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання.

Стаття 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи засвідчує місце проживання внутрішньо переміщеної особи.

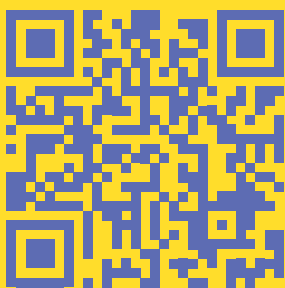
Стаття 2 Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». Громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території, за винятком обмежень, які встановлені цим Законом.

Стаття 3 Закону України «Про місцеве самоврядування». Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

Забороняється будь-яке обмеження права громадянина України брати участь у місцевому самоврядуванні, зокрема залежно від терміну проживання на відповідній території.

Запропоновані зміни також забезпечать приведення місцевих нормативно правових актів у відповідність до положень статті 64 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також уникнути порушення, передбаченого статтею 119 Бюджетного кодексу України.

www.yednanniazaradyii.org.ua

Це дослідження стало можливим в межах програми «Єднання заради дії», що реалізується IREX разом з Благодійним фондом «Стабілізаційний суппорт сервісів» та за підтримки Державного департаменту США.